

УДК 342:347.72:334.7

DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-218-224>

КОРПОРАТИВНІ ПРАВА ДЕРЖАВИ ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Омельчук В.М.

CORPORATE RIGHTS OF THE STATE AS AN OBJECT OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL REGULATION

Omel'chuk V.M.

В даній науковій статті висвітлено проблематику щодо визначення поняття корпоративних прав держави. Проблематичним у даному контексті є віднесення даного поняття до об'єкта певних видів правовідносин, оскільки держава виступає політико-правовою організацією, яка водночас може мати певну частку у суб'єкті господарювання та здійснювати через свою систему органів володіння, користування та розпорядження ними. В статті акцентується увага на необхідності законодавчого закріплення даного визначення з метою усунення розбіжностей в трактуванні та розумінні. Автор наголошує на необхідності внесення змін безпосередньо в Закон України «Про управління об'єктами державної власності», оскільки він не відповідає повністю вимогам сьогодення. Так, корпоративні права держави лише зазначено як один з об'єктів державної власності, визначено органи, що здійснюють управління даним об'єктом, їхні функції, але не дано чіткої дефініції самому поняттю.

Також поняття «корпоративні права держави» аналізуються з точки зору адміністративного та господарського права, адже складність природи та наявність великих розбіжностей у теоретичних напрацюваннях вітчизняних науковців потребували чіткого розуміння сутності цих двох досить різних видів правовідносин. Автор даної статті приходять до висновку, що корпоративні права держави є саме об'єктом адміністративно-правового регулювання. Зокрема, таку тезу підтверджують дослідження питання розуміння сутності даного поняття, його основних властивостей, наявності великого суспільного інтересу у його ефективному використанні, його публічній природі (оскільки мова йде про публічне майно) та особливостей щодо управління ними. Наголошується, що нормативні зміни також потребують паралельних змін в доктрині, зокрема в усуненні розбіжностей в розумінні сутності корпоративних прав держави та встановленні уніфікованого розуміння, що в свою чергу має також відповідати теперішньому розвитку суспільних відносин.

Ключові слова: *корпоративні права держави, господарські правовідносини, адміністративні правовідносини, метод правового регулювання, об'єкт правового регулювання.*

Вступ. В умовах сьогодення доволі дискусійним у науці залишається питання розуміння поняття корпоративних прав держави та його нормативного закріплення. Більше того, проблематичним у даному

контексті є віднесення даного поняття до об'єкта певних видів правовідносин, оскільки держава виступає політико-правовою організацією, яка водночас може мати певну частку у суб'єкті господарювання

та здійснювати через свою систему органів володіння, користування та розпорядження ними.

Зважаючи на багатоаспектність питання, досить багато наукових досліджень та напрацювань присвячено саме розумінню корпоративних прав держави та управлінню ними. Так дані дослідження були проведені наступними вченими: Ю. Баранюком, Д. Баурою, О. Вінник, В. Жабським, Н. Задиракою, О. Іващенко, О. Кібенко, Н. Кобецькою, В. Кругловим, А. Смітюхом, І. Спасибо-Фатєєвою та інші. При цьому, можемо зазначити, що існує чимало теоретичних та практичних проблем щодо здійснення корпоративних прав державою, на дослідженні яких пропонуємо сконцентрувати увагу.

Виклад основного матеріалу.

Різноманітність у поглядах відображається у різному підході до розуміння сутності корпоративних прав. Так, якщо розглядати корпоративні права держави як об'єкт адміністративно-правових відносин, то розуміємо, що вони собою являють досить складну систему суспільних відносин, що виникають у контексті здійснення організаційно-розпорядчих повноважень центральними органами виконавчої влади та уповноваженими особами відповідно до законодавства стосовно забезпечення реалізації суб'єктами господарювання їхньої правосуб'єктності.

При цьому, якщо розглядати думку В. Жабського, який в свої роботах розглядає корпоративні права держави як об'єкт корпоративних правовідносин, то зустрінемо наступне визначення: корпоративні права держави – це сукупність майнових і немайнових прав держави-власника частки в статутному фонді (капіталі) товариства, які впливають з права власності на частку в статутному фонді (капіталі) товариства, що

включають право на участь в управлінні товариством, отримання дивідендів та активів товариства у разі його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами [1].

Аналізуючи Конституцію, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України та профільні закони ми не зустрінемо конкретного визначення поняття «корпоративні права держави». У Законі України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 № 46, корпоративні права держави лише зазначено як один з об'єктів державної власності, визначено органи, що здійснюють управління даним об'єктом, їхні функції, але не дано чіткої дефініції самому поняттю. Єдиний законодавчий акт, який містить визначення даного поняття є постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2004 року № 155 «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави» і хоча вона чинна, актуальність наведеного в ній визначення ставиться деякими науковцями під сумнів.

Так, відповідно до ч. 2 вказаного акту, корпоративні права держави – це право держави, частка якої визначається в статутному капіталі господарського товариства, що включає право на управління цим товариством, отримання певної частки його прибутку (дивідендів), активів у разі ліквідації відповідно до законодавства, а також інші права, передбачені законом та установчими документами [2]. Таке визначення максимально схоже до того, що було наведено у Законі України «Про акціонерні товариства» № 50-51 від 17 вересня 2008 року, що минулого року втратив чинність.

Звертаючись до теоретичних напрацювань варто звернути увагу на дисертацію О. Іващенко на тему «Адміністративно-правове регулювання корпоративних прав держави», де науковиця проводить історичний екскурс розвитку даного поняття та виокремлює притаманні йому ознаки, серед яких: 1) визначення стратегічних напрямків державного впливу на сферу корпоратизації; 2) органічне поєднання організаційно-розпорядчих (прямих) методів регулювання та заходів економічного (непрямого) впливу на діяльність господарської організації, відносно якої здійснюються корпоративні права держави; 3) наявність центральних органів виконавчої влади та уповноважених осіб із визначеними законодавством управлінськими функціями та повноваженнями щодо діяльності господарської організації, відносно якої здійснюються корпоративні права держави; 4) вдосконалення адміністративно-правових основ регулювання корпоративних прав держави з метою забезпечення ефективності діяльності господарської організації, відносно якої здійснюються корпоративні права держави, а також реалізації державних інтересів у сфері економіки у напрямку забезпечення її економічної безпеки [3].

Дані ознаки підкреслюють значущість корпоративних прав як об'єкта державної власності для виконання її основних функцій, зокрема, стосовно забезпечення функціонування ключових сфер економіки та просування національних інтересів вцілому.

Комплексне висвітлення визначеної проблематики вимагає окреслення розуміння та розмежування між господарськими та адміністративними правовідносинами. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1 Господарського кодексу України, господарські відносини – це відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а

також між цими суб'єктами та іншими учасниками відносин у сфері господарювання [4].

Якщо розглядати адміністративно-правові відносини в широкому розумінні – це форма соціальної взаємодії публічної адміністрації та приватних осіб, що виникає на підставі адміністративно-правових норм із метою забезпечення прав та свобод людини і громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства й держави, учасники якої мають суб'єктивні права і несуть юридичні обов'язки [5]. Для кожного виду зазначених правовідносин характерний свій методи правового регулювання. Для господарських відносин – це переважно метод дозволу (диспозитивний), а для адміністративних – це метод зобов'язань та заборон (імперативний).

Відносини у сфері управління корпоративними правами держави варто розподілити на дві групи: організаційно-розпорядчі та організаційно-господарські. При цьому науковці наголошують, що стосовно розпорядчого характеру методу адміністративного права обумовлює доцільність віднесення до організаційно-розпорядчих відносини ведення реєстру державних корпоративних прав та контролю. Також саме сюди варто відносити відносини щодо стандартизації, сертифікації, цінової політики. На стратегічному рівні сюди також включають відносини, пов'язані із визначенням сфер економіки, які підлягають корпоратизації державою.

О. Іващенко наголошує, що необхідно враховувати головну особливість діяльності держави у сфері здійснення її корпоративних прав. Вона полягає у тому, що така діяльність є зовнішньою цілеспрямованою діяльністю уповноважених законом центральних органів виконавчої влади щодо організації, упорядкування економіки шляхом створення відповідних до закону господарських

організацій з метою забезпечення економічної безпеки держави та реалізації суспільних, державних потреб [3].

Саме в такому розумінні корпоративні права держави ми можемо розглядати як об'єкт адміністративно-правового регулювання і детальніше для розуміння варто розглянути законодавче закріплення положень щодо управління корпоративними правами держави.

У Законі України «Про управління об'єктами державної власності» від 21 вересня 2006 № 46 корпоративні права держави лише зазначено як один з об'єктів державної власності, визначено органи, що здійснюють управління даним об'єктом, їхні функції, але не дано чіткої дефініції самому поняттю.

Корпоративні права держави та активи суб'єктів господарювання, у статутному капіталі яких визначено частку держави, підлягають оцінці за Методикою оцінки державних корпоративних прав, затвердженою постановою Кабінету Міністрів від 2 серпня 1999 року № 1406.

Також відповідно до пп. а п. 3 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про управління об'єктами державної власності» передбачено, що Фонд державного майна України створює і веде реєстр корпоративних прав держави, який є складовою Єдиного реєстру об'єктів державної власності – це автоматизована система збирання, обліку, накопичення, оброблення, захисту та надання інформації про нерухоме майно, у тому числі передане в оренду (лізинг), концесію або заставу, державних підприємств, установ та організацій, а також про корпоративні права держави та державне майно, що не увійшло до статутного капіталу господарських структур.

Роль управління корпоративними правами держави полягає саме в тому, щоб забезпечити участь суб'єктів господарювання у здійсненні заходів, пов'язаних з виконанням

державних функцій (економічна безпека, оборона, державні резерви, соціальні програми, державна монополія тощо), а також щоб досягнути результатів у визначених державою напрямках діяльності, реалізувати стратегії тощо. Така діяльність зокрема і спрямована на збільшення податкових надходжень та збільшення суми, отриманої зі зборів, оскільки при ефективному управлінні фінансові показники державних комерційних підприємств чи суб'єктів господарювання у яких відповідна частка належить державі збільшуються. Таке збільшення веде до того, що надходження обов'язкових платежів (внесків) до державних цільових фондів чи надходження у вигляді дивідендів (доходів), нарахованих на акції (частки, паї) вказаних господарських товариств також зростають.

Вищезазначена діяльність також дає змогу державі контролювати наявне майно та розподіл наявних основних чи оборотних активів, що забезпечується її представництвом в органах управління суб'єкта господарювання.

В даному контексті також варто звернути увагу і на ключових суб'єктів у такому правовому регулюванні, до яких належать Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки України та Фонд державного майна України.

Конституційними повноваженнями Кабінету Міністрів України є здійснення управління об'єктами державної власності, а відповідно до аналізованого у даному підрозділі Закону він також визначає об'єкти управління державної власності, які можуть бути передані уповноваженим особам та порядок передачі таких об'єктів. Також Кабінет Міністрів України зобов'язаний вживати заходів для захисту й охорони корпоративних прав держави шляхом, зокрема, видачі підзаконних нормативно-правових актів з питань передачі повноважень управління уповноваженим

особам. Саме даний суб'єкт здійснює контроль за ефективністю управління об'єктами державної власності, контроль за виконанням функцій з управління, а також визначає критерії утворення та функціонування наглядових рад тощо.

Аналізуючи повноваження Міністерство економіки України варто зазначити, що саме дане міністерство є центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері управління об'єктами державної власності та фактично здійснює управління тими об'єктами, що віднесені до його сфери (в які в свою чергу можуть входити і корпоративні права держави). Даний орган здійснює контроль за виконанням функцій з управління об'єктами державної власності суб'єктами управління шляхом проведення єдиного моніторингу ефективності такого управління, тобто оцінює ефективність управління, показників фінансово-господарської діяльності, стану виконання фінансових планів та їх платоспроможності, додержання законності щодо використання та збереження державного майна, виконання суб'єктами управління обов'язків відповідно до законодавства.

Фонд державного майна України є органом державної влади, що реалізує державну політику у сфері управління корпоративними правами держави, як об'єкта державної власності. Фактично, мова йде саме про ті об'єкти, що внесені в Реєстр корпоративних прав держави.

Тому, з проведеного аналізу наявних органів управління можна чітко спостерігати розвіювання концепції того, що корпоративні права держави є виключно об'єктом приватноправових відносин, оскільки їх особливість водночас полягає в тому, що вони виступають і об'єктом адміністративно-правового регулювання.

Висновки. Аналіз теоретичної, нормативної та практичної складової вказує на відсутність загального уніфікованого розуміння поняття «корпоративні права держави». Така ситуація виникає через відсутність як мінімум нормативної дефініції даного поняття.

В межах даного дослідження наводиться позиція щодо належності корпоративних прав держави до об'єкта саме адміністративно-правового регулювання. Зокрема, таку тезу підтверджують дослідження питання розуміння сутності даного поняття, його основних властивостей, наявності великого суспільного інтересу у його ефективному використанні, його публічній природі (оскільки мова йде про публічне майно) та особливостей щодо управління ними.

Також проведено розмежування між адміністративно-правовими та господарськими відносинами, адже складність природи та наявність великих розбіжностей у теоретичних напрацюваннях вітчизняних науковців потребували чіткого розуміння сутності цих двох досить різних видів правовідносин.

Стосовно практичного аспекту слід зазначити, що він вкотре підкреслює важливість наявності одного підходу до розуміння корпоративних прав держави.

Тому, виокремлюючи шляхи вдосконалення чинного законодавства, можемо виокремити такі основних моменти:

1) Необхідність чіткого визначення сутності корпоративних прав держави, закріплення дефініції, яка б поклала кінець різним тлумаченням. Це в свою чергу досить допомогло і в практичному розумінні.

2) Слід внести зміни безпосередньо в Закон України «Про управління об'єктами державної власності», оскільки він не відповідає повністю вимогам сьогодення. Мова йде про оголошені малі та великі приватизації державного майна, у тому числі

це стосується і корпоративних прав. Важливо правильно врегулювати питання з нормативної точки зору, оскільки вказані приватизації більшою мірою спрямовані і на залучення іноземних інвесторів, а певна неясність може вплинути не тільки на збільшення кількості інвестиційних спорів проти України, а й на її інвестиційну привабливість.

3) Нормативні зміни потребують паралельних змін в доктрині, зокрема в розумінні для того, щоб усунути наявні розбіжності та дійти до більш уніфікованого розуміння корпоративних прав держави, що в свою чергу мають також відповідати теперішньому розвитку суспільних відносин.

Література:

1. Жабський В. І. Корпоративні права держави як об'єкт корпоративних правовідносин. *Наше право*. 2013. № 10. С. 16-22. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nashp_2013_10_5.pdf (дата звернення: 20.03.2024)

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2004 р. № 155 «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави». *Офіційний вісник України*. 2004. № 6. Ст. 327

3. Іващенко О.М. Адміністративно-правове регулювання корпоративних прав держави : дис. канд. наук : 12.00.07, 2008.

4. Господарський кодекс України № 436-IV від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 20.03.2024)

5. Адміністративне право України. Повний курс: підручник. За ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Київ: Академія адміністративно-правових наук, 2020. 466 с.

References:

1. V.I. Zhabskyi. *Corporate rights of the state as an object of corporate legal relations. Our right*. 2013. No. 10. P. 16-22. URL: <http://nbuv.gov.ua/j->

[pdf/Nashp_2013_10_5.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nashp_2013_10_5.pdf) (date of application: 20.03.2024)

2. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated February 11, 2004 No. 155 "On the approval of the Basic Conceptual Approaches to Increasing the Efficiency of State Corporate Rights Management." *Official Gazette of Ukraine*. 2004. No. 6. Art. 327

3. Ivashchenko O.M. *Administrative and legal regulation of corporate rights of the state: diss. Ph.D. Sciences: 12.00.07, 2008.*

4. Economic Code of Ukraine No. 436-IV of January 16, 2003. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (date of application: 20.03.2024)

5. *Administrative law of Ukraine. Full course: textbook. Under the editorship V. Galunka, O. Pravotorova. The third edition. Kyiv: Academy of Administrative and Legal Sciences, 2020. 466 p.*

Omel'chuk V.M. Corporate rights of the state as an object of administrative and legal regulation – Article

This scientific article highlights the problem of defining the concept of corporate rights of the state. It is problematic in this context to attribute this concept to the object of certain types of legal relations, since the state acts as a political and legal organization, which at the same time can have a certain share in a business entity and, through its system of bodies, own, use and dispose of them. The article focuses attention on the need for legislative consolidation of this definition in order to eliminate differences in interpretation and understanding. The author emphasizes the need to make changes directly to the Law of Ukraine "On the Management of State-Owned Objects", as it does not fully meet today's requirements. Thus, the corporate rights of the state are only indicated as one of the objects of state property, the bodies that manage this object and their functions are defined, but no clear definition of the concept itself is given.

Also, the concept of "corporate rights of the state" is analyzed from the point of view of administrative and economic law, because the complexity of nature and the presence of large differences in the theoretical work of domestic scientists required a clear understanding of the essence of these two quite different types of legal relations. The author of this article comes to the

conclusion that the corporate rights of the state are precisely the object of administrative and legal regulation. In particular, this thesis is confirmed by research on the issue of understanding the essence of this concept, its main properties, the presence of a great public interest in its effective use, its public nature (since we are talking about public property) and the peculiarities of their management. It is emphasized that normative changes also require parallel changes in the doctrine, in particular, in the elimination of differences in the understanding of the essence of the corporate rights of the state and the establishment of a unified understanding, which in

turn should also correspond to the current development of social relations.

Keywords: *corporate rights of the state, economic legal relations, administrative legal relations, method of legal regulation, object of legal regulation.*

Авторська довідка

Омельчук Валерій Михайлович – аспірант кафедри юриспруденції Чернівецького інституту Міжнародного гуманітарного університету

Стаття надійшла до редакції 30 квітня 2024р.